

Dambořice

- německy *Damborschitz* (dříve též *Damborschütz, Dammerschitz*)
 - okres Hodonín
 - obec na Moravě, 15 km SZ od Kyjova, 13 km JZ od Bučovic, 17 km SV od Hustopečí
 - roku 1534 byly D. povýšeny na městečko
 - panství Ždánice; Brněnský kraj
-

obsah:

[židovské osídlení](#)

[šoa](#)

[privilegia a nařízení](#)

[katastrofy](#)

[jiné události](#)

[náboženská obec](#)

[filiální náboženské obce](#)

[představení náboženské obce](#)

[rabíni](#)

[kantoři](#)

[šamesové](#)

[učitelé](#)

[významní rodáci](#)

[škola](#)

[špitál](#)

[mikve](#)

[spolky a nadace](#)

[ekonomika](#)

[sídelní okrsek](#)

[židovské domy](#)

[obecní dům](#)

[staré synagogy](#)

[nová synagoga](#)

[hřbitov](#)

[dochované matriční materiály](#)

[další archiválie uložené v archivu Židovského muzea v Praze](#)

[archiválie uložené v Moravském zemském archivu v Brně](#)

[vyobrazení](#)

[literatura a prameny](#)

židovské osídlení

16. stol.: existovalo osídlení (podle náhrobků) ●●**

1614: 4 rodiny ●●**

1617: 6 „Judenstellen“ ●●TJM

- 1617: 6 „nově usedlých“ židů (podle urbáře ždánického panství), z nich 5 jmenováno: Chaym, Jelinek, Moses a Salomon mají „malou usedlost“, Chaim má „velkou usedlost“ ●●*
po 30leté válce: 9 rodin ●●**
- 1657: 9 osazených žid. rodin podle lánového rejstříku: Hierschl Turckh, Itzig, Jakob Towačzowský, Jeremias, vdova Joseffin, Löebl, vdova Mandlin, vdova Menkin, Pinkas ●●*
- 1673: 9 nebo 13 rodin (viz „židovské domy“) ●●LRM
- 1751: nejméně 43 rodin, z toho 4 vdovské:
- příjmení: Butschowitz, Kanitz, Prag, Spinke, Suskin, Susky
 - obživa: „Schul Klopfer“ (Isaak Spinke), učitel, lázeňský (Pinkus Mendl, „Baader“), řezník (2x), sklenář (2x), krejčí (7x), obchodník moukou (2x), obchodník kůžemi, „Pinkl Judt“ (17x), žebrák (4x), „chudý“
 - zdejší žijící jinde: Ždánice (vinopalník), Svatobořice, Litenčice, Želetice (řezník), Židlochovice, „Handtl in Brünn“ (Isaak Anscherl, představený žid. obce) ●●*
- 1787: 43 „židů“ (rodin?) ●●***
- 1791: 216 osob ●●**
- 1798: 326 osob, 57 rodin ●●**
[snad jde o mylné spojení dvou časově vzdálených údajů z HJM]
- 1798: povoleno 57 systemizovaných rodin ●●HJM
- 1830: 386 osob ●●**
- 1830: 326 osob ●●HJM
- 1836: 431 osob ●●*
- 1848: 405 osob (ca 19 % obyvatel) ●●HJM,**
1. pol. 19. století (příjmení familiantů):
Breichenstein, Deutsch, Fillenz, Fink, Hickl, Kollek, Matzner, Meyer, Piowaty, Schuller, Vielgut, Wachsmann, Weiss, Wiesner, Wodak, Zaitschek ●●*
- 1857: 476 osob ●●HJM,**
- 1860: 480 osob (22,85 %), 2100 obyvatel ●●**
- 1869: 355 osob (17,66 %) ●●HJM,**
- 1880: 202 židů (9,98 %), 148 protest., 2024 obyvatel (199 něm. jazyka) ●●SL
- 1890: 181 židů (9,13 %), 127 evang., 1982 obyvatel (176 něm.) ●●SL
- 1900: 144 židů (6,35 %), 173 evang., 2267 obyvatel (79 něm.) ●●SL
- 1910: 96 židů (4,54 %), 172 evang., 2112 obyvatel (77 něm.) ●●SL
- 1921: 68 židů (3,21 %), 2114 obyvatel (3 něm., 21 žid. národnosti) ●●SL
- 1928: 46 osob, 15 rodin:
- Salomon Hajek (obchodník kůžemi)
 - Hermann Hesky (krejčí)
 - Alois Huber (řezník)
 - Juda Jelinek
 - Max Kohut (trafikant)
 - Ernst Kollek (hostinský)
 - Oskar Kollek (obchodník)
 - Arnold Platschek
 - Alois Sachs (pekař)
 - Isidor Schuller
 - Max Stiassny (fotograf)
 - Heinrich Weiss (podomní obchodník, šames)
 - Karl Zaitschek (obchodník) ●●*

1930: 47 židů (2,23 %), 2100 obyvatel (22 žid. národnosti) ●●SL

1930: 46 osob, 15 rodin ●●V

šoa

1943, 23. leden: deportováno 16 rodin, 46 osob: první fází bylo soustředění v Uherském Brodě, následoval transport do Terezína ●●**

1944, 8. březen: většina deportovaných z Dambořicka zahynula v Osvětimi ●●**

1945: do Dambořic se nikdo nevrátil ●●SCO

privilegia a nařízení

1707: dekret knížete Liechtensteina upravuje povinnosti a práva židovské obce ●●*

1873: na základě výnosu Ministerstva spravedlnosti č. 1362 ze dne 8. 11. 1873 bylo zastaveno další vedení synagogální knihy sedadel ●●+V

katastrofy

1769: vyhořely židovské domy a synagoga ●●*

1807: v srpnu vyhořelo „na 100“ domů v městečku (požár vyšel z Breichensteinova domu), vyhořela synagoga, shořel archiv židovské obce ●●*

1824: při požáru židovské čtvrtě a synagogy 27. dubna shořel archiv žid. obce (požár vyšel z domu Franze Rausche čp. 67) ●●*,+V

1833: velké škody způsobené povodní ●●*

1836: na cholera zemřelo 40 osob žid. vyznání (v celých Dambořicích 99 osob) ●●*

1849, 1854, 1856: velké škody způsobené povodněmi ●●*

1849-50: cholera (mnoho obětí) ●●*

jiné události

1721: byl pokřtěn Hersch z Dambořic (nové jméno Anton Johann Ždánský) ●●*

náboženská obec

1751: 49 členů (vyjmenováni), z nichž po 1 rodině žije i v Litenčicích, Svatobořicích, Ždánicích, Želeticích a Židlochovicích ●●*

1872: 259 členů ●●SSJ

1895: datovány stanovy obce ●●SZO

1902: 240 duší, 66 plátců náb. taxy ●●KI

1904-05: 235 duší, 63 plátců náb. taxy ●●KI

1907: 57 plátců náb. taxy ●●KI

1921: do oblasti náb. obce patří mj. Brumovice (20 osob), Bohumilice (16), Žarošice (14), Těšany (11), Krumvír (10), Vel. Hostěrádky (9) ●●FM

1922: 300 duší, 64 plátců náb. taxy, tajemník Alois Sachs, 5 obecních zaměstnanců ●●SZO

1925: 300 duší, 65 plátců náb. taxy ●●JOK

filiální náb. obce

- 1903: „Minjanverein“ Klobouky a Ždánice ●●KI
 1904-18: „Minjanverein/Betverein“ Klobouky ●●KI
 1904: „Minjanverein“ Ždánice ●●KI
 1921: Klobouky a Ždánice ●●FM
 1922: Klobouky ●●SZO

představení náb. obce

- 1751: Isaac Anscherl („Richter“, obchodník v Brně) ●●*
 1805: Abraham Zagicžek ●●*
 1862: Nathan Huber ●●*
 1895-96: Salomon Wiesner ●●KI
 1897-01: Moriz Huber ●●KI
 1902-04: dr. Jacob/Jakob Kollek ●●KI
 1905-22: MUDr. Hermann Hamlich (okresní lékař v Žarošicích) ●●*,KI,SZO
 1925-28: Alois Fleischer (majitel usedlosti v Bohumilicích) ●●*,JOK

rabíni

- 1824: při požáru (27. dubna) zahynul rabín Šelomo Zelig Holzmann (nar. 9.6.1769 v Písečném) ●●*
 později: Falk Kohn (původem z Rousínova) ●●*
 1837-48: Samuel Abeles ●●*,MO Dol.Kounice
 1849-52: Josua (Hermann) Pollach (později rabín v Hodoníně a Holíči) ●●*
 1852-62: Aron S. Greger/Grieger (později rabín v Šafově, zemř. jako rabín v Uh. Ostrohu) ●●*
 1863: Abraham Kollek ●●*
 1863-17: Samuel Hahn, okresní rabín, r. 1877 bytem v čp. 8 (nar. 18.12.1836 v Mikulově, zemř. 2.11.1917 v Dambořicích; do r. 1863 byl rabínem v Krnově) ●●*,KI
 1918: rabinát neobsazen ●●KI
 1918-22: dr. Ernst Reich (sídlí zde, je i kyjovským rabínem, později byl rabínem v Miroslavi, zahynul v koncent. táboře) ●●*,SZO,WBJ
 od 1922: není rabín (rabinát je v Břeclavi) ●●*

kantoři

- pol. 19. stol.: Schmaje, Bauer ●●*
 1861-93: Leopold Fleischmann ●●*
 1893-96: Samuel Lagodzinsky (bytem čp. 8) ●●KI,MN
 (zemř. „v 58. roce života“ 24.4.1915 v Mor. Krumlově, manž. Rosalie zemř. 1934)
 ●●+N
 1893-28: Wilhelm Kornfeld (nar. 23.5.1869 v Tarnopoli, zemř. 20.9.1928 v Brně, pohřben v Brně) ●●*,KI,MN

šamesové

- 1872: je placený šames ●●SSJ
 1877-87: Isak Weiss („Gemeindediener“: *byl i šamesem?*) ●●MO Podivín

- 1895-01: Jakob Löbel Weiss („Tempeldiener“; 1900-01 „Tempel- und Vereinsdiener“), bytem
 čp. 65 ●●KI
 1928: Heinrich Weiss („Hausierer u. Tempeldiener“) ●●*

učitelé

- 1751 Abraham Prag („Schulmeister“) ●●*
 1. pol. 19. stol.: Baruch Kobler, Juda Kobler, Hirsch Kolek ●●*
 od 1862: Jakob Kobler (1873 nadučitel) ●●*
 1862: Aron Kollek (podučitel) ●●*
 1862-64: Josua Kollek (později působil v Šaštíně na Slovensku) ●●*
 1863-64: Abraham Hofmann (podučitel) ●●*
 1864-66: Simon Diamant (původem z Ivančic; později působil ve Slavkově) ●●*
 1866-68: Adolf Fanta (podučitel, původem ze Gbel) ●●*
 1868-69: Hermann Leopold Pfeifer (původem z Mliečna u Šamorína) ●●*
 1869-70: Josef Holländer (původem z Boskovic) ●●*
 1870-71: Simon Ehrenfreund (původem z Jevíčka, později působil v Kyjově) ●●*
 1871-82: Moritz Zimbalist (podučitel; nar. 1846 v Lipníku nad Bečvou, zemř. 14.3.1882
 v Dambořicích), 1879 bytem čp. 19 ●●*,MN
 1878: Jakob Kobler, bytem čp. 35 ●● MN
 1893-97: Max Strebinger (řídící učitel, původem z Pohořelic) ●●*,KI
 1898-02: David Glaser (řídící učitel, původem z Rousínova) ●●*,KI
 1901-02: Bertha Fried ●●*
 1903-05: Siegmund Beinkeles (řídící učitel) ●●*
 1906: Marie Brückner (původem z Lomnice), Deborah Fried ●●*
 1907-09: Leopold Waldmann ●●*
 1909-13: Robert König ●●*
 1916-17: Josefína Neubauer ●●*,KI
 1917-19: Robert König ●●*

významní rodáci

pocházeli odtud rodiče bývalého starosty Jeruzaléma Theodora (Teddy) Kolleka (nar. 1911 ve Vídni): – v 30. letech vedl sionistické mládežnické skupiny hnutí Hechaluc v Československu (3 roky strávil v Ostravě), Německu a Anglii, po 2. světové válce působil jako izraelský diplomat, v letech 1965-93 byl starostou Jeruzaléma ●●+R

škola

- 1698: v jedné z židovských chalup byla „škola“ ●●***
 1707: kníže Liechtenstein povoluje „hausslich unterrichten“ ●●*
 1751: doložen učitel („Schulmeister“) ●●*
 do 1820: umístěna v čp. 1 (podle číslování žid. čtvrtě) ●●+V
 1820-62: židovské děti chodily „jen do křesťanské školy“ ●●+V
 v 19. stol. bylo střídavé vyučování křesť. a žid. dětí v obecní škole „pod kostelem, na místě domů čp. 66-69“, ale současně odedávna fungovala židovská náboženská škola ●●*+
 1862: zřízena samostatná židovská obecná škola v čp. 46 (3 třídy, 2 učitelé a 1 podučitel, zapsáno 107 dětí, 12 z nich nechodilo) ●●*,+V,*+

- 1869: zapsáno 125 dětí, chodilo jen 64 dětí ●●+V
 1871: škola uznána za soukromou ●●*
 1872: škola uznána za soukromou ●●*+
 1872: škola se prohlásila za veřejnou ●●*
 1873: 92 žáků ●●*
 1873: existuje elementární škola (73 žáků, 2 placení učitelé) v budově patřící žid. obci ●●SSJ
 1873: škola změněna na 2třídní ●●+V
 1878: škola uznána za veřejnou, je 1třídní (76 dětí) ●●*,*+
 1882: škola změněna na 1třídní ●●+V
 1885: škola přestěhována zpět do čp. 1 (protože budova čp. 46 byla ohrožována povodněmi);
 (na jiném místě knihy je uvedeno, že škola byla v čp. 42, tj. v dnešním čp. 388!) ●●+V
 1889: 58 žáků ●●*
 1909: 21 žáků ●●*
 1919: 12 žáků, škola zrušena ●●*,+V,*+
 2000: dochována je budova čp. 388 (škola s bytem učitele) ●●KZP

špitál

- 1872: existuje chudobinec ●●SSJ
 1903-07: existuje „Armeninstitut“ (1903 představený: rabín Samuel Hahn) ●●KI

mikve

- 1900-18: existuje ●●KI

spolky a nadace

Chevra kadiša:

založena pravděpodobně na počátku 18. století

- 1872: existuje ●●SSJ
 1895-96: předseda Moritz Huber ●●KI
 1897-15: předseda Samuel Hahn (rabín) ●●KI
 1922: existuje ●●SZO
 1925: předseda Jak. Kollek ●●JOK

Gemilus chasodim:

- 1922: existuje ●●SZO

Talmud-Thora:

- 1897-18: existuje ●●KI
 1902-04: předseda Carl/Karl Stiassny ●●KI
 1905-07: předseda Alois Sachs ●●KI

Ženský spolek:

- 1900-01: existuje ●●KI
 1902-13: předsedkyně Fanny Hahn ●●KI

1914-15: předsedkyně Minna Hahn ●●KI
 1916-18: předsedkyně Therese Kollek ●●KI

Freitisch-Ferienh. (spolek pro bezplatné stravování a prázdninovou rekreaci):

1922: existuje ●●SZO

„Zedaka“

1897-01 existuje ●●KI
 1908-15 „Armenfond“ ●●KI
 1922 „dobročinný spolek“ ●●SZO

nadace:

1902: Leopold und Fanni Wiesner'sche Wohlthätigkeits-, Witwen- und Waisen-Stft. ●●KI
 1903-18: Leopold und Fanny Wiesner'sche Heiratsausstattungs- (Brautausstattungs-), Witwen- und Waisen-Stiftung ●●KI
 1912-18: Joachim Jellineksche Armen-Stiftung ●●KI
 1913-18: Netty Kollek Stiftung ●●KI
 1913-18: Maurice Stiassny Stiftung ●●KI
 1913-15: Eman. Jockl Stiftung ●●KI

ekonomika

vinopalna:

19?? čp. 16 („později byt Valášků“) ●●ZMF

hostince:

1850 Leopold Platschek (původem z Kyjova), čp. 249 ●●MN
 1874 Salomon Schiller ●●MN
 19?? „U zeleného stromu“, čp. 44 („později byt Dohnalíků“) ●●ZMF

košer hostince:

1906-15: H. Stiassny ●●KI
 1906-08: J. Killek ●●KI
 1910-15: Jakob Kollek ●●KI

c. k. poštministr:

1892: Adolf Presser, čp. 67 ●●MN

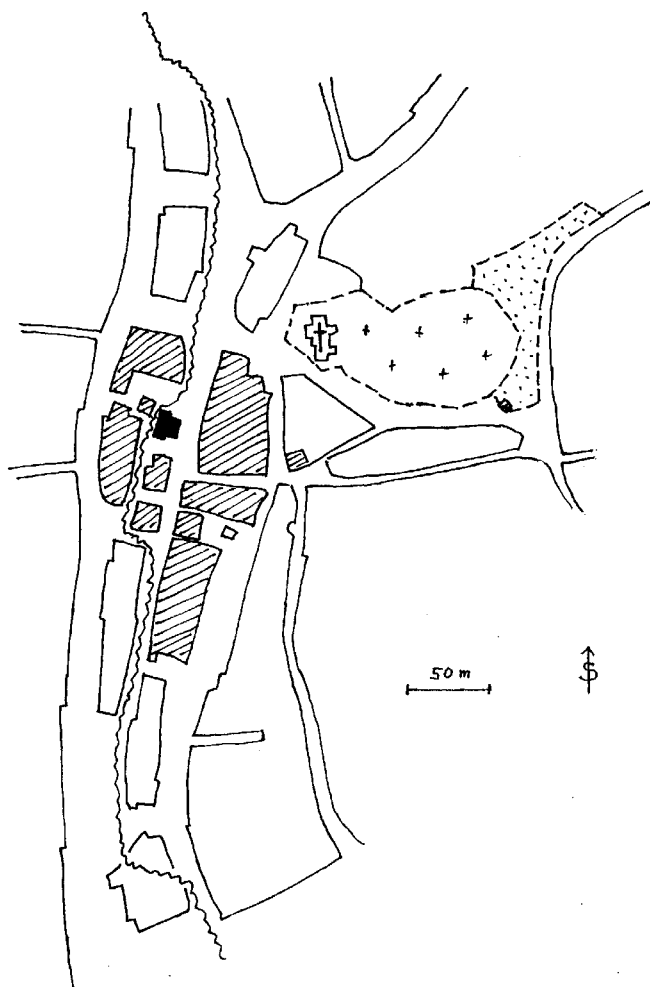
lékaři:

1874-80: MUDr. Philipp Reihs/Reis (původem z Rousínova), 1877 bytem čp. 16 ●●MN,+H

sídelní okrsek

„odpradávná“ byli židé usazeni v podhradí tvrze ●●+V
 nejpozději od počátku 17. stol. vyrůstal soubor židovských domů ve středu městečka, a to pravděpodobně postupným zastavováním původní předpokládané velké protáhlé návsi (náměstí), kterou protékal po délce (severo-j jižním směrem) Salajský potok čili Salajka

- židovské domy zaujímaly střed předpokládaného návěsního prostoru, tj. západně a jihozápadně od katolického kostela (a od sousední tvrze, dnes už zaniklé)
- v 1. polovině 19. stol. byla tato kompaktní židovská čtvrť 200 m dlouhá a 30 m (jižní, nejužší část) až 100 m široká – ze všech stran byla žid. čtvrť obklopena křesťanskými domy osou žid. čtvrtě byla severo-jihní Židovská ulice na východní straně Salajky, z níž vybíhaly k východu a k západu asi 3 příčné uličky (zřetelnější jsou uličky ve východní polovině tohoto areálu)
- severní část žid. čtvrtě (asi dvě pětiny její délky) se skládala z relativně větších domovních parcel (včetně synagogy a obecního, tzv. rabínského domu), delší jižní část čtvrtě se skládala převážně z drobných domků ●●BPP,IS
- 1707: kníže Maxmilián z Liechtensteina nařídil uzavírat žid. ulice závorami (Schrankchen), jejichž zřízení sám hradí (citován je knížecí dekret) ●●*
- 1707: kníže Maxmilián z Liechtensteina dal na svůj náklad opatřit žid. ulice uzavíratelnými vraty (kvůli bezpečnosti židovské obce) ●●+V
- 1707: místo „dříve (von Alters) potvrzených“ 13 žid. domů kníže Liechtenstein potvrzuje jen 7 židovských domů ●●*
18. stol.: 13 domků, později bylo přistavěno dalších 7 domů ●●+V
- 1769: vyhořely židovské domy a synagoga ●●*
- 1807: v srpnu vyhořelo mnoho domů ●●*
- hranice čtvrtě byly vyznačeny drátem „eruv“, nataženým ve výšce střechy (eruv se nesměl překročit v době křesťanských svátků, zvláště v pašijovém týdnu) ●●+V (ještě r. 1939 se jednomu z těch míst říká „U drátu“) ●●*+
- 1824: požár židovské čtvrtě 27. dubna: kromě čp. 440 a 441 shořely všechny židovské domy a synagoga ●●+V
- 1834: čtvrť se skládá z 56 židovských domů ●●HJM
- 1836: čtvrť se skládá z 56 židovských domů ●●*
- 1844: některé domy z „křesťanské obce“ byly přidány k „židovské obci“; židovská obec se skládá ze 70 domů ●●*
- synagoga stála „mimo ghetto“, na území křesťanské obce ●●+V
(zřejmě jde o omyl: synagoga byla ze všech stran obklopená domy ghetta)
- 1900: v „Židovské ulici“ je 60 domů a 234 obyvatel (jejich náboženství neuvedeno), v celých D. je 435 domů ●●SL
- 1951: dochován je název Židovské ulice ●●**
- 2000: z původních 63 domů stojí 42 domů ●●KZP
- k evangelickému hřbitovu vede ulice V Šabatech (pojmenovaná údajně podle toho, že tam židé chodívali o šabatu) ●●***
- ulice v D. byly „zvány Mezi Židma, Městečko a Šabata“ ●●KZP

schematický půdorys centra r. 1827
 černě: synagoga
 šrafovaně: bloky židovských domů
 tečkovaně: židovský hřbitov

židovské domy

před 30letou válkou: 13 domů ●●**

1617: 1 velká a 4 malé židovské usedlosti (podle urbáře ždánického panství) ●●*

1637: 9 židovských domů osazených a 4 domy pusté ●●*

po 30leté válce: 9 domů (a rodin) ●●**

1656: 9 domů osazených a 4 domy pusté ●●+V

1673: 9 až 13 osazených domů („mezi domky bez polí sedělo 9 židů a ve starých poustkách 4“)

●●LRM

1698: 18 židovských chalup (v jedné z chalup byla palírna, v jedné škola) a jatky ●●***

1808: 47 domů (včetně obecního domu a budovy mikve) a synagoga ●●*,+V

1824: při požáru 27. dubna shořely (kromě čp. 440 a 441) všechny žid. domy a synagoga ●●+V

- kromě domu Jakoba Zaitschka vyhořely všechny domy ●●*

- domy čp. 440 a 441 byly honosnější (a v patře měly silné mříže), ostatní domy byly chudé ●●+V

1827-49: vlastníci budov podle stabilního katastru (BPP):

číslo parcely	číslo popisné	vlastník (r. 1827)
4	10	Lazar Kraus, později Anna Schönfeld (<i>hospodářská budova</i>)
6	0	židovská obec (<i>márnice</i>)
8	54	Mathias Hartwig, později Josef Goldmann
62	36	Moses Stastny
63	35	Jakub Fuchs
64	34	Barbara Rothfeld
65	33	Lazar Reichenstein (r. 1849 je dům rozdělený na dvě čp.):
65a	33	Lazar Brechenstein
65b	32	Salamon Stiassny
66	31	Markus Fuchs
67	30	Moses Hecht
68	29	Benjamin Fuchs
69	28	Israel Wachsmann
70	27	Abraham Bridl
71	25	Jakob Piowaty
72	26	Abraham Tunk(?)
73	24	Löwi Vielgut
74	23	Rosalia Piowaty
75	22	Moses Wodak
77	13	Moses Kraiser
78	14	Moses Stasny
79	14	Jakub Weiss
80	15	Abraham Polenz
81	16	Rebekka Kollek
82	17	Isaak Deutsch (<i>nezastavěná parcela</i>)
83	18	Jakub Jelinek
84	18	Seligmann Placzek
85	19	Joachim Wiesner
86	20	Joseph Vielgut, později Bernard Kobler
87	21	Rosalia Wiesner
88	41	Barbara Polenz
89	40	Isaak Polenz
90	39	Salomon Jellinek
91	38	Koplmann Wachsmann (r. 1849 je dům rozdělený na dvě čp.):
91a	38	Nathan Huber
91b	51	Wolf Fink
93	209	Dominik Goldmann, později Salamon Platschek (<i>hospodářská budova</i>)
94	209	Dominik Goldmann, později Salamon Platschek (<i>obytný dům</i> ; r. 1849 je rozdělený na dvě čp.):
94a	209	Salamon Platzek
94b	25, později 210	Joachim Piowaty
94c	25, později 210	Abraham Wodak
94d	32	Salamon Stiassny

94e	32	Katharina Stiassny
94f	266	Isak Preuss
94g	266	Johann Singer
369	52	Abraham Philetz
370	1	Moyses Philetz (r. 1849 psáno Filenz)
371	1	Eleasar Sax (r. 1849 psáno Sachs)
372	1	Salomon Schiller
373	2	Nathan Bach, později Moyses Vielguth
374	3	Markus Mayer
375	43	židovská obec (<i>obytný dům, plocha 26 s²</i>)
376	47	Josua Palenz
377	48	Jakob Jelinek
378	207	<i>křesťan Franz Koneczny</i> , později Herrmann P...k (nečitelné)
379	207	Mayer, později Fink(?) Pinkas(?)
380	0	židovská obec (<i>synagoga</i>)
381	9	Jakob Zagicžek
382	10	Lazar Kraus
383	11	Joseph Jelinek
384	12	Markus Wodak
385	ad 9	Jakob Zagicžek (<i>dvůr</i>)
386	8	Markus Stassny
387	46	Salomon Zagicžek
388	71	Sara Hikl
389	6	Seligman Stiassny
390	5	Herschmann Matzner
391	4b	Lowi Huber
392	4a	Moyses Huber
393	45	Jakob Pink
395	49	Herrschmann Vielgut (r. 1849 je dům rozdělený na dva díly):
395a	-	Salamon Wiesner
395b	-	Simon Vielgut

●●BPP

1834: celkem 56 židovských domů ●●HJM

1836: celkem 56 židovských domů ●●*

1844: celkem 70 domů v židovské obci ●●*

1888: evangelická církev koupila židovský dům od dědiců Joachima Piowatého (Nová ulice čp. 12, staré čp. 29) a v květnu dům přestavěla na svoji modlitebnu ●●*

1984: dům čp. 12 v Nové ulici dosud stojí ●●+K

1994: velká většina domů je dochována (zbořeny byly např. domy na staveb. parcelách č. 72, 77-80, 89, 91, 376-377), domy jsou většinou zmodernizované:

- mnoho malých domků ve stavu z 19. stol. nebo z počátku 20. stol. je neobydlených, zamčených (jsou úzké, stísněné, bez hospodářských budov a dvorů)
- nejzachovalejší (snad v původním stavu) je východní strana „střední“ uličky podél potoka Salajky
- potok Salajka má minimální průtok, je silně znečištěný, zapáchá ●●Y

obecní dům

„rabínský dům“: čp. 393 ●●+V

„obecní dům s rituální lázní“: čp. 392 (dříve 43) ●●+V

„obecní dům“: přízemní, rohový, delší prostý dům, E.Z. 386, K.Z. 376, čp. 393 ●●ZMF

1994: dům čp. 393 už neexistuje, přibližně na jeho místě stojí nový obchodní areál (nákupní středisko s vykládací rampou, skladem atd.) ●●Y

obecní dům židovské obce (foto kolem r. 1941)

staré synagogy

1769: vyhořela synagoga (spolu se židovskými domy), po požáru byla „znovu postavena“ ●●*

1791: synagoga byla zvětšena ●●*

1807: synagoga vyhořela ●●*

1807: v srpnu byla synagoga poškozena požárem ●●+V

1808: synagoga byla opravena a vybavena novými sedadly: podle dochované knihy sedadel (založené v r. 1808) měla 61 mužských a 54 ženských míst ●●*,+V

1824: při požáru židovské čtvrtě 27. dubna synagoga vyhořela ●●+V

nová synagoga

na východním břehu Salajky, novorománská ●●IS,ZMF

synagoga stála „mimo ghetto, na území křesťanské obce“ ●●+V,ZMF

(údaj není zdůvodněný; v r. 1827 byla synagoga ze všech stran obklopená židovskými domy!)

vznikla buď přestavbou staré synagogy, anebo byla nově postavena po některém z požárů (1769, 1807, 1824) ●●+K

(podle +K a ZMF šlo jen o přestavbu synagogy existující v roce 1807!)

1824: postavena(?) – „pozdně empírová synagoga z r. 1824“ ●●KZP

1827-49: stavební parcela č. 380, bez čp., rozloha 59 s², tj. 212 m², vlastnictví žid. obce ●●BPP

1868: synagoga byla „obnovena“ ●●*

1868: synagoga byla nákladně obnovena a vyzdobena ●●+V

vstup od západu po můstku přes potok (vstupní západní průčelí budovy dosahuje až k regulovanému břehu Salajky) ●●*

empírová cihlová budova, přestavěná v 2. polovině 19. století:

- předsíň (pod západní galerií) je oddělená od sálu prosklenou přepážkou
- vchod do hlavního (mužského) sálu uprostřed západní stěny
- strop sálu dřevěný deskový
- dřevěná galerie s dřevěným zábradlím po 3 stranách sálu, podepřená válcovými toskánskými sloupky, na západní galerii jsou malé varhany
- aron ha-kodeš (ca 1840): plochý, pseudoslohový, hranaté (polo?)sloupy s mramorováním, dvířka aronu jsou vyřezávaná, s rostlinným motivem
- před aronem je secesní kovové zábradlí a kandelábry
- nad aronem (výklenkem) je půlkruhový oblouk s hebrejským nápisem, po stranách aronu iluzivní nástěnná malba dvou lvů
- 2 lustry na svíčky z 2. poloviny 19. stol. ●●ZMF,ZMN

v době nacistické okupace byla budova nevyužitá, uzamčená ●●+K

1947-48: v budově je sklad sběrového papíru ●●+K

1948: budova byla zbořena ●●** ,KZP

1994: na místě synagogy je travnaté a hlinité prostranství (občasné parkoviště) beze stop po budově ●●Y

západní (vstupní) průčelí synagogy (foto kolem r. 1941)

synagoga – východní stěna s aronem ha-kodeš (foto kolem r. 1941)

synagoga – západní strana sálu s ženskou galerií (foto kolem r. 1941)

dvojité křeslo z Dambořic, užívané při obřizce (foto kolem r. 1941)

hřbitov

na návrší východně od komunálního hřbitova a katolického kostela, tj. na východním úpatí tvrziště

založen nejpozději v 17. století ●●KZP

1707: „péči vrchnosti“ byl hřbitov opatřen ohradou ●●+V

1827-49: pozemková parcela č. 79, rozloha $938 \text{ s}^2 = 3374 \text{ m}^2$, vlastnictví žid. obce ●●GPP

20. stol.: rozloha 3496 m^2 ●●HZH,KZP

nejstarší část hřbitova (s nejstaršími a nejprostšími náhrobky) je nejjižnější, užší, u obřadní síně ●●ZMF

nejstarší náhrobek: „dle sdělení zdejšího rabína Arnošta Reicha tu byl roku 1869 přečten náhrobek starý 350 let“ ●●+V

nejstarší náhrobek (1619) nalezen v r. 1869 ●●*

nejstarší náhrobek (1700) identifikoval dr. Flesch z Dolních Kounic ●●*

nejstarší dochované náhrobky datovány 1700 ●●HZH

nejstarší náhrobek datován 1730, nejstarší čitelná jména:

- Jitl bat Abraham (1739)
- Mendl ben Azriel (1734)
- Pinchas ben Menachem (1783) ●●ZMD,ZMF

mrtví byli „kladeni dle dvanáctera židovských pokolení, k nimž se počítají“ ●●+V

řady hrobů ve směru severozápad-jihovýchod ●●ZMF

líce náhrobků (nápisy) orientovány většinou k jihozápadu ●●ZMD

na severovýchodním okraji hřbitova jsou vrátka pro pěší ●●ZMF

(jde o kohenskou branku?)

1940: konán poslední pohřeb ●●+K

v době nacistické okupace byly pokáceny některé náhrobky v západní části hřbitova ●●ZMF

1947: „dřevěné sloupy“ (náhrobky?) byly převezeny do Prahy (tam předány Radě židovských náboženských obcí?) nebo do Kyjova (dochována je část nejasné korespondence) ●●ZMD

1986 jižní, užší část hřbitova je oddělená od zbytku hřbitovní plochy a užívá ji Místní národní výbor, snad jako technický prostor ke komunálnímu hřbitovu ●●+K

1994: ohradní zeď je zcela zbořená, hřbitov je ohrazen novým plotem z drátěného pletiva, nová brána na závoru (nezamyká se) je v nejužším místě hřbitova, kde odděluje zrušenou jižní část (ta je už zcela bez náhrobků) od zachované většiny hřbitova

- severovýchodní „branka pro pěší“ je odstraněná beze stopy
- líce (nápisy) starých náhrobků jsou orientovány většinou k východu
- hroby haličských uprchlíků z doby 1. svět. války jsou soustředěné na severozápadním okraji hřbitova, u plotu nad údolím
- staré jednoduché náhrobky někdo postupně zvedá a staví: jsou opřené o nevyvrácené náhrobky, o plot, někde dva náhrobky o sebe apod.
- moderní vícedílné náhrobky částečně stojí, částečně jsou povalené
- hřbitov je čerstvě zbavený náletových dřevin ●●Y

2000: dochováno je asi 400 náhrobků, nejstarší z roku 1700 ●●KZP

hřbitov (foto kolem r. 1941)

hřbitov (foto r. 1994)

hřbitov (foto r. 1994)

obřadní síň – márnice

1827: zděná budova („Beinhaus“) na jižním okraji hřbitova, stavební parcela č. 6, bez čp., rozloha 6 s², tj. 21,5 m², vlastnictví židovské obce (později byl celý řádek s těmito údaji v BPP škrtnut) ●●IS,BPP

1950: přízemní tříosá budova, typu z 19. století, E.Z 424, katastr. č. 6/1, stavba i vnitřní zařízení jsou zachované ●●FPU,ZMD

1960: budova byla zbořena ●●KZP

1994: na místě budovy (a přilehlé jižní, nejstarší části hřbitova) je smetiště: skládka suchých věnců, květin a odpadu z komunálního hřbitova ●●Y

obřadní budova na hřbitově (foto kolem r. 1941)

dochované matriční materiály

A. matriky uložené ve Státním ústředním archivu:

- narozených (1807-1933, 1936, 1942-1944)
- oddaných (1808-1846, 1874-1933, 1937, 1942-1944)
- zemřelých (1807-1847, 1874-1944)
& abecední rejstříky k matrikám:
- narozených (1807-1874, 1877-1927)
- oddaných (1808-1928)
- zemřelých (1807-1928) ●●KMR

B. materiály uložené v archivu Židovského muzea:

- rejstřík narozených (1848-1874)
- rejstřík oddaných (1848-1874)
- rejstřík zemřelých (1848-1874) ●●ZMB

další archiválie uložené v archivu Židovského muzea v Praze

- kniha synagogálních sedadel (1818-1895) ●●ZMB

archiválie uložené v Moravském zemském archivu v Brně

- pozemková kniha (*fond C 17 „Sbírka pozemkových knih“*) ●●PPA
- „familiantská místa“ a jiné materiály (*fond F 44 „Velkostatek Bučovice“*) ●●PPA

vyobrazení

indikační skica (plán obce z 1827): ZMN, č. neg. 16.422

celkový pohled na městečko se synagogou: +V s. 360

domy v židovské čtvrti: * s. 179; KZP; ZMN č. neg. 529

synagoga: ZMN č. neg. 1.696, 1.698

exteriér: * s. 180; ZMN č. neg. 544, 19.832, 30.167/1 (*foto ca 1941*)

interiér: * s. 179; ZMN č. neg. 1.695 (*4 záběry*), 19.833, 30.167/2 (*foto ca 1941*)

aron ha-kodeš: ZMN č. neg. 1.698

detaily: ZMN č. neg. 1.697 (*obřízkové dvojkřeslo*), 1.699 (*svícny, lustry*)

hřbitov: * s. 180; KZP (*2 záběry*); ZMN č. neg. 528; FPU (*foto 1950*)

situační pláněk: KZP

obřadní síň: ZMN č. neg. 5.602/29

rabín Samuel Hahn: * s. 180

rabín Josua H. Pollach: GM s. 221

rabín dr. Ernst Reich: GM s. 399

„kantor z Dambořic“: ZMN č. neg. 29.444

literatura a prameny

BPP – Bauparzellen-Protocoll (soupis stavebních parcel), součást stabilního katastru pro Dambořice – (Moravský zemský archiv v Brně)

FM – Fleischmann, Gustav: *Sídla židů na Moravě a ve Slezsku* (strojopis) – (Židovské muzeum v Praze, odd. judaistiky)

FPU – Sbírka fotografií, Národní památkový ústav, ústřední pracoviště v Praze

GM – Gold, Hugo (ed.): *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn 1929

- GPP – Grundparzellen-Protocoll (soupis nestavebních parcel), součást stabilního katastru pro Dambořice – (Moravský zemský archiv v Brně)
- HJM – Haas, Theodor: *Die Juden in Mähren*. Brünn 1908
- HZH – Heřman, Jan: *Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě*. Praha b. d. (1980)
- IS – Indikační skica z roku 1827 (plán katastru obce v měřítku 1:2880) ke stabilnímu katastru pro Dambořice – (Státní ústřední archiv v Praze, fond IS; Ústřední archiv zeměměřictví a katastru v Praze)
- JOK – *Jüd. Organisationen und Kultusgemeinden in der Čechosl. Republik*. In: Hickl's illustrierter jüdischer Volkskalender, 5686/1925-26 (příloha)
- KI – *Kalender für Israeliten (Luach) für das Jahr ... Zugleich Führer durch die israel. Kultusgemeinden der österr.-ungar. Monarchie. Hrsg. vom Vereine „Oesterreichisch-Israelitische Union“ in Wien*. Bd. I-XXVII (1892-1919). Wien 1891-1918
- KME – Kuča, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Díl I. Praha 1996
- KMR – Židovské matriky. Katalog archivního fondu HBMA (strojopis) – (Státní ústřední archiv v Praze)
- KZP – Klenovský, Jaroslav: *Židovské památky Moravy a Slezska (Jewish Monuments in Moravia and Silesia)*. Brno 2002
- LRM – Lánové rejstříky pro Moravu – (Moravský zemský archiv v Brně)
- PPA – *Přehled pramenů k dějinám židovstva (judaik) ve státních oblastních a okresních archivech ČSR, Archivu hlavního města Prahy a Archivu města Plzně k 1.1.1980* (svázaný strojopis) – (Státní ústřední archiv v Praze)
- SCO – Soupisy členů židovských náboženských obcí a synagogálních sborů na území České republiky (strojopisy z let 1960-90) – (archiv Federace židovských obcí v Praze)
- SL – publikované výsledky sčítání lidu z let 1880-1930:
Podrobný seznam míst na Moravě. Wien 1885
Podrobný seznam míst na Moravě. Wien 1893
Lexikon obcí pro Moravu. Vídeň 1906
Podrobný seznam míst pro Moravu. Vídeň 1918
Statistický lexikon obcí v Republ. československé. II. Země moravskoslezská. Praha 1924
Statistický lexikon obcí v Republ. československé. II. Země moravskoslezská. Praha 1935
- SSJ – Schimmer, Gustav Adolf: *Statistik des Judenthums in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern nach den vom k. k. Ministerium des Innern angeordneten Erhebungen und nach sonstigen Quellen*. Wien 1873
- SZO – *Statistik der jüdischen Kultusgemeinden in der Tschechoslowakischen Republik*. In: *Jüdischer Kalender für die tschechoslowakische Republik auf das Jahr 5683*. Mährisch Ostrau (1922)
- TJM – *Teufel, Helmut: Zur politischen und sozialen Geschichte der Juden in Mähren vom Antritt der Habsburger bis zur Schlacht am Weissen Berg (1526-1620)*. Erlangen 1971 – (citované údaje podle soupisů židovských dávek a robot, s. 149-156)
- WBJ – Wlaschek, Rudolf M.: *Biographia Judaica Bohemiae*. I-II. Dortmund 1995-1997
- Y – zjistil Jiří Fiedler
- ZMB – Archivy židovských obcí z území České republiky, dnes součást archivu Židovského muzea v Praze
- ZMD – Archiv Židovského muzea v Praze, fond Dokumentace
- ZMF – Sběrka fotografií nemovitých památek, Židovské muzeum v Praze
- ZMN – Archiv fotonegativů, Židovské muzeum v Praze

* – König, Robert: *Geschichte der Juden in Dambořitz*. In: GM, s. 177-181

** – Vlach, Jaroslav: *Z dějin, rodopisu a utrpení žarošických a dambořických židů*. Od Hradské cesty, 1951, č. 7

*** – Hurt, Rudolf a kol.: *Kyjovsko*. (Vlastivěda moravská, sv. 62) Brno-Hodonín 1970

- *+ – *Kyjovsko a Ždánsko ve svých obcích*. (Na našem Slovácku, sv. 4) Kyjov 1939
- +H – Huber, Adolf: *The Jewish Community of Dambořice from 1870 to 1943*. Phoenix, 1997, č. 1, s. 220-226
- +K – písemná i ústní sdělení ing. arch. Jaroslava Klenovského z Brna (1984-92)
- +N – text na náhrobku v Moravském Krumlově
- +R – ústní sdělení pana Chanana Rozena z Izraele (1994)
- +V – Vrbas, Jakub: *Ždánsko*. Ždánice 1930